

tațiilor sale mistice, transformându-le de fapt într-o sursă de argumente ideologice în lupta pentru făurirea statului centralizat și a monarhiei absolute. Cele două aspecte ale personalității lui nu s-au ciocnit, ci s-au îmbinat, așa după cum ne-o spune singur în pisană de la Argeș: «eu nu numai că m-am sirguit a cirmui această împărăție, ci și pe domnul din tot sufletul a-l iubi împreună cu fapte bune»¹.

Această îmbinare poate să ne apară ciudată nouă, oameni ai secolului XX, care ne putem cu greu imagina — de n-ar abunda exemplele — cu cită ușurință, de-a lungul întregului ev mediu răsăritean și apusean, religiozitatea, mistica și asceza, au stat adesea într-o vecinătate apropiată, în același suflet, cu arta militară, cu politica înaltă și nu odată cu intriga josnică, asasinatul, tortura sadică și crima cea mai odioasă făcute, toate, în numele lui Dumnezeu. Vom cita numai cazul celebrului împărat Justinian, pasionat o viață întreagă pentru arguțiile teologice și autor al unui imn bisericesc intrat în slujba liturgică; al generalului, nu mai puțin celebru, Nicefor Focas, viitorul împărat, care și în timpul campaniilor se deda la exerciții ascetice și ducea viață de călugăr purtând după sine pe duhovnicul său Atanasie, viitorul organizator al obștii de la Athos², spre a fi edificat asupra faptului că Neagoe putea să gîndească asupra vieții ca un mistic și să acționeze ca un domn energic și autoritar.

Ca om al vremii sale, Neagoe a crescut și a fost educat în ideologia generală a societății din care făcea parte. Însă apucîndu-se el însuși să scrie cugetări teologice alături de altele politice, fapt care nu se mai întîmplase cu domnii anteriori, a ajuns să elaboreze o întreagă concepție, în care elementul religios s-a transformat constant într-un contrafort al tronului său domnesc.

Atunci cînd vorbește despre domnul pe care nu-l aleg boierii ci îl unge Dumnezeu, căruia singur are să-i dea socoteală de faptele sale, sau cînd condamnă în numele religiei răscoala împotriva domnului, amenințînd pe răzvrătiți cu chinurile iadului, nu mai avem de a face cu sfaturi pentru călugări, ci cu o transpunere în domeniul ideologico-religios a luptei duse de înaintașii săi și de el însuși pentru făurirea statului centralizat și a monarhiei autoritare. Clădirea unor locașuri de cult grandioase, daniile prin care s-a făcut vestit în tot orientul, comandarea unui panegiric al domniei lui într-o viață de sfînt menită să fie citită și ascultată cu evlavie pe tot cuprinsul lumii ortodoxe³, sînt tot atîtea acțiuni care numai pe jumătate aparțin sferei «evlaviei», prin care vechii istorici explicau totdeauna asemenea fapte; jumătatea cealaltă, poate cea esențială, ține de politică în modul cel mai evident. Și Ștefan cel Mare, clădind minăstiri și biserici, a avut grijă să le așeze acolo unde prezența lor îi era cea mai folositoare pentru prestigiul său⁴.

Gîndind doctrina monarhiei absolute în termeni religioși ca și Ștefan cel Mare înaintea sa⁵, ori ca Ivan cel Groaznic ceva mai tîrziu⁶; văzînd în

¹ P. Ș. NĂSTUREL, *art. cit.*, p. 16.

² Cf. CH. DIEHL, *Figures byzantines*, vol. I, Ed. XI, Paris, 1930, p. 227.

³ *Viața lui Nifon* există în două traduceri grecești: una în greaca bizantină, alta în neogreacă, aceasta din urmă inclusă în sinaxarul lui Dukaki, precum și în *versiunea rusă*, inclusă în *Патристик II*, Ed. a 7-a, Moscova, 1897, p. 143 urm. Apud P. Sircu, *art. cit.*, p. 20.

⁴ Multe biserici sînt clădite prin orașe, ceea ce nu este o întîmplare, fiindcă orașenii s-au bucurat de o atenție deosebită din partea marelui domn.

⁵ Cf. P. P. PANAITESCU, *Les chroniques slaves de Moldavie au XVe siècle*, în „Romanoslavica” I, 1958 p. 163-165.

⁶ N. K. GUDZII, *История древней русской литературы*, ed. 5, Moscova, 1953, p. 325—328.